

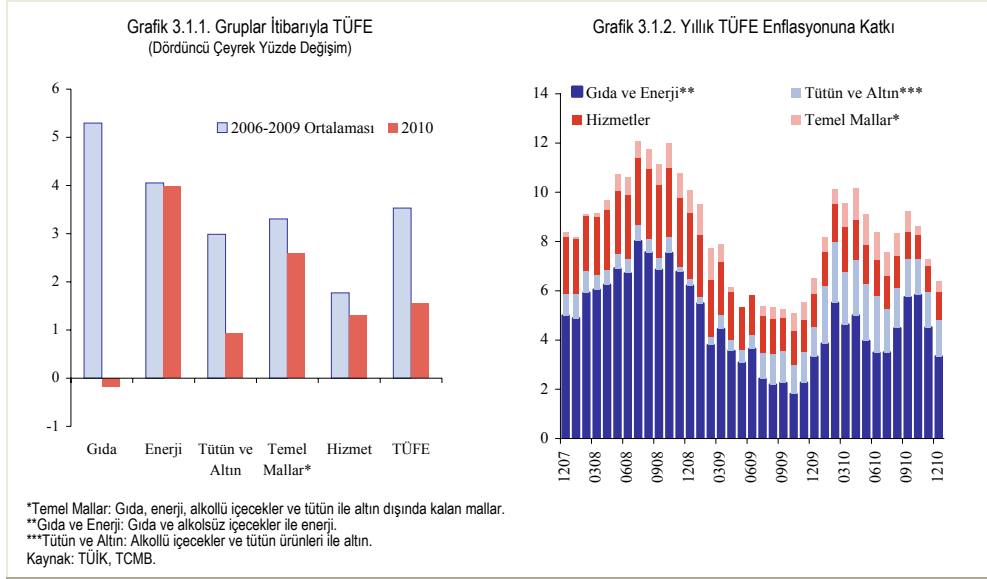
3. Enflasyon Gelişmeleri

3.1. Enflasyon

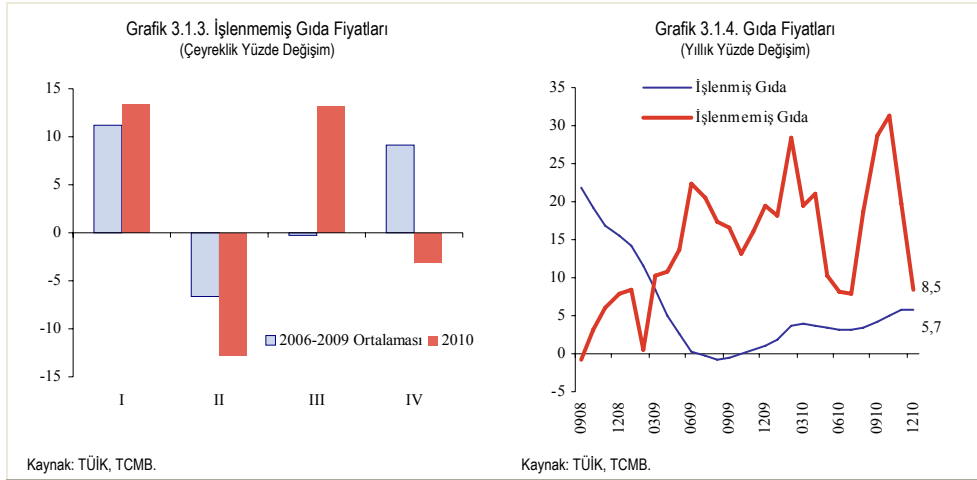
Yılın son çeyreğinde tüketici fiyatları yüzde 1,55 oranında artmış ve yıllık enflasyon yüzde 6,4 oranına gerilemiştir. Böylelikle, tüketici enflasyonu yüzde 6,5 olan 2010 yılı hedefine oldukça yakın bir düzeyde gerçekleşmiştir. Temel (çekirdek) enflasyon göstergeleri orta vadeli hedeflerle uyumlu seyrini korumuştur. Alt gruplar bazında bakıldığında ise mal ve hizmet kalemlerinin tamamında değişim oranlarının geçmiş yılların ortalamasının altında kaldığı görülmüştür (Grafik 3.1.1).

Gıda fiyatları bu çeyrekte de tüketici fiyatlarının seyrinde öne çıkan temel unsur olmuştur (Grafik 3.1.1). Üçüncü çeyrekte işlenmemiş gıda fiyatlarına bağlı olarak endeks tarihinin en yüksek artışını gösteren gıda fiyatları, son çeyrekte söz konusu grup fiyatlarındaki düzeltmeyle düşüş kaydetmiştir. Böylece, yıl içinde 4,67 puana kadar yükselen gıda grubunun yıllık enflasyona olan katkısı 2010 yılı sonu itibarıyla 1,94 puana gerilemiştir (Grafik 3.1.2). Öte yandan, yılın ikinci ve üçüncü çeyreğinde yatay seyreden enerji fiyatları, son çeyrekte uluslararası petrol fiyatları ve döviz kuru gelişmeleri doğrultusunda artış kaydetmiştir.

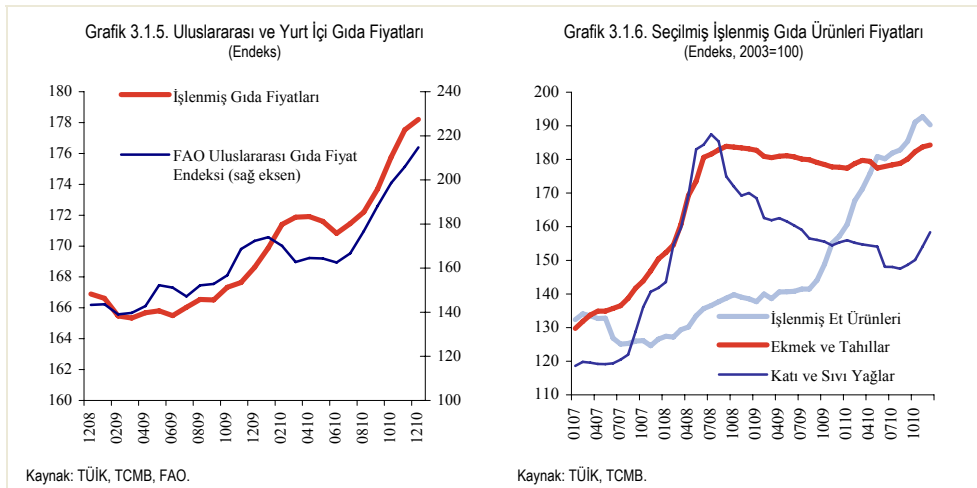
Yurt içi talep güçlü bir artış eğilimi sergilese de, toplam talep koşulları henüz enflasyon üzerinde yukarı yönlü belirgin baskı oluşturacak düzeye gelmemiştir. Nitekim, bu dönemde dayanıklı tüketim malları fiyatları azalış gösterirken, mevsimsellikten arındırılmış temel mal (gıda, enerji, alkollü içecekler, tütün ve altın dışında kalan mallar) fiyatları yatay bir seyir izlemiştir. Hizmet fiyatları yıllık artış oranı bir önceki çeyrek sonuna kıyasla değişim göstermemiş ve bu gelişmeler sonucunda temel enflasyon göstergeleri tarihsel olarak düşük düzeylerini korumuştur. Önümüzdeki aylarda temel enflasyon göstergelerinin, son çeyrekte TL cinsinden ithalat fiyatlarında gözlenen yükselişlerin de etkisiyle, sınırlı artışlar göstermesi beklenmektedir.

İşlenmemiş gıda fiyatlarındaki aşırı oynaklık 2010 yılında güçlenerek sürmüştür (Kutu 3.1-Grafik 1). Bu dönemde, çeyreklik fiyat değişimleri mevsimsel ortalamalardan önemli ölçüde farklılaşmıştır (Grafik 3.1.3). Özellikle yılın ikinci yarısında fiyatlar mevsimsel eğilimlere ters bir görünüm sergilemiştir. Tarihsel olarak üçüncü çeyreklerde gerileyen işlenmemiş gıda fiyatları, bu yıl aynı dönemde taze meyve-sebze fiyatlarındaki gelişmelerle endeks tarihinin en yüksek fiyat artışını kaydetmiştir. Ekim Enflasyon Raporu'nda 2010 yılına ilişkin meyve-sebze üretim tahminleri ve gıda fiyatlarının genel tüketici fiyatlarından uzun süreli farklılaşmadığı saptamasından hareketle, meyve-sebze fiyatlarındaki bu yükselişin geçici olduğu ve yılın son çeyreğinde söz konusu fiyatlarda kaydedilecek düzeltme ile gıda yıllık enflasyonunun tekrar azalış göstereceği belirtilmişti. Nitekim, bu gruptaki fiyat artışları son çeyrekte yerini öngörülenin de ötesinde azalışlara bırakmıştır (Grafik 3.1.3). Buna ilave olarak, alınan ithalat tedbirlerinin etkisiyle kırmızı et fiyatları da, uzun süredir devam eden yükselişlerin ardından anılan dönemde azalış göstermiştir. Bu doğrultuda, işlenmemiş gıda fiyatları yıllık artış oranı bir önceki çeyreğe kıyasla 20,2 puan azalarak yüzde 8,52 olmuştur (Grafik 3.1.4).

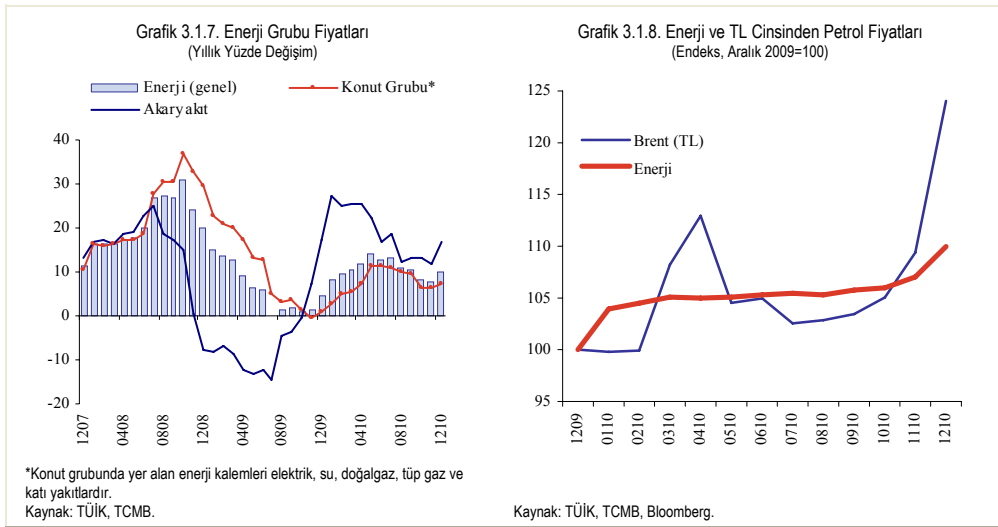

Bu dönemde işlenmiş gıda fiyatları uluslararası gıda fiyatlarına paralel olarak artış eğilimi sergilemiştir (Grafik 3.1.4 ve Grafik 3.1.5). İşlenmiş et ürünleri fiyatlarındaki artışlar işlenmemiş et fiyatlarında önceki dönemlerde gözlenen yükselişlerin gecikmeli etkileriyle yılın son ayına kadar sürmüştür (Grafik 3.1.6). Diğer taraftan, uluslararası fiyat gelişmeleri doğrultusunda yurt içi buğday fiyatlarında gözlenen yüksek oranlı artışlar, ekmek ve tahıl ürünleri fiyatlarını olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır. Bunun yanında, gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ayçiçeği gibi yağlı bitkilerin fiyatlarında kaydedilen yükselişlere bağlı olarak katı ve sıvı yağ fiyatlarında da bu çeyrekte artışlar gözlenmiştir.

Sonuç olarak, işlenmiş gıda fiyatlarındaki yukarı yönlü eğilime karşın işlenmemiş gıda fiyatlarındaki keskin gerileme sonucunda 2010 yılında gıda fiyatlarının yıllık artış oranı yüzde 7,02 olarak gerçekleşmiş ve Ekim Enflasyon Raporu'nda varsayılan 10,5 değerinin oldukça altında kalmıştır.

Enerji fiyatları yılın son çeyreğinde uluslararası gelişmelere bağlı olarak yüzde 3,98 oranında artmış ve yılın ikinci yarısından bu yana gerileyen grup yıllık enflasyonu Aralık ayı itibarıyla yüzde 9,96'ya yükselmiştir (Grafik 3.1.7, Tablo 3.1.1). Kamu fiyat ve vergi ayarlamaları ile 2010 yılı Ocak ayında belirgin bir oranda yükselen enerji fiyatları, yılın son çeyreğine kadar görece sabit bir seyir izlemiştir (Grafik 3.1.8). Uluslararası Brent petrol fiyatının ABD doları bazında son çeyrekte ortalama yüzde 13,6 oranında artmasıyla akaryakıt ve tüp gaz fiyatları belirgin oranlarda yükselmiştir. Bunun yanında, dördüncü çeyrekte çeşitli illerdeki su tarifelerinde de artışlar gözlenmiştir. Ocak ayında vergi düzenlemelerinin oluşturduğu baz etkisiyle enerji fiyatları yıllık artış oranının belirgin bir oranda gerileyeceği not edilmelidir.

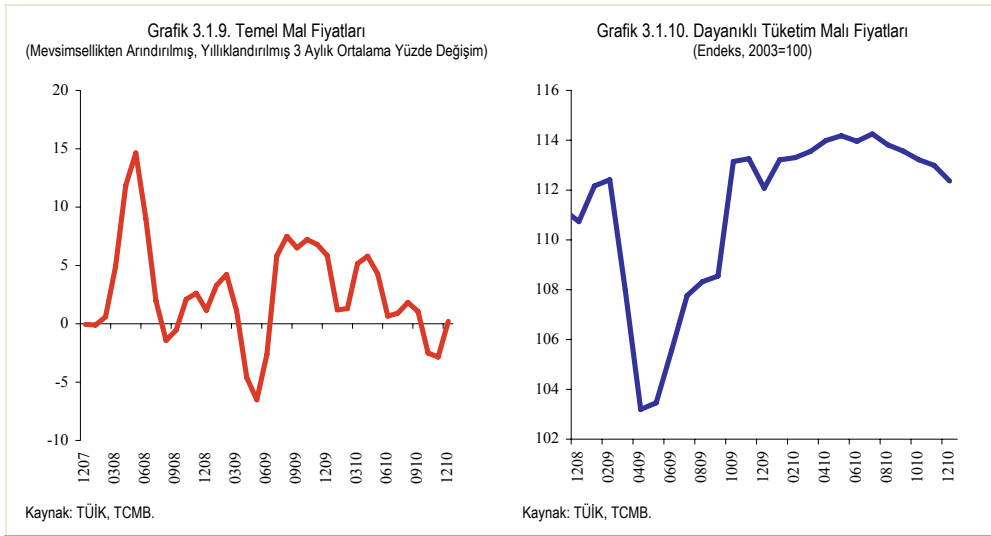

Tablo 3.1.1. Mal ve Hizmet Grubu Fiyatları
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2009		2010				Yıllık
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	
TÜFE	4,26	6,53	3,93	-0,32	1,15	1,55	6,40
1. Mallar	5,32	7,01	4,50	-0,38	1,29	1,64	7,18
Enerji	4,54	4,64	5,08	0,21	0,43	3,98	9,96
Gıda ve Alkolsüz İçecekler	7,57	9,26	7,33	-6,66	7,02	-0,18	7,02
İşlenmemiş Gıda	15,00	19,35	13,40	-12,76	13,16	-3,05	8,52
İşlenmiş Gıda	1,27	1,04	1,93	-0,62	1,69	2,59	5,68
Enerji ve Gıda Dışı Mallar	3,65	6,15	1,81	5,07	-2,96	2,21	6,09
Temel Mallar	4,08	2,56	-3,27	6,16	-3,45	2,59	1,70
Dayanıklı Mallar (Altın Fiyatları Hariç)	3,25	1,22	1,32	0,36	-0,34	-1,06	0,26
Alkollü İçecek, Tütün ve Altın	2,03	22,89	23,22	1,48	-1,27	0,93	24,61
2. Hizmetler	1,28	5,13	2,32	-0,17	0,73	1,31	4,24
Kira	1,10	5,28	0,96	0,65	1,30	0,98	3,96
Lokanta ve Oteller	2,32	7,31	3,30	2,28	1,56	2,30	9,76
Ulaştırma	1,25	2,53	2,44	1,32	1,83	1,28	7,04
Haberleşme	2,55	3,08	3,53	-6,11	-2,90	2,23	-3,51
Diğer Hizmetler*	-0,05	6,03	1,76	0,27	1,19	0,30	3,57

* Kira, lokanta ve oteller, ulaştırma ile haberleşme hizmetleri dışında kalan hizmetler.
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Temel malların yıllık fiyat artış oranı bir önceki çeyreğe kıyasla 1,5 puan azalışla yüzde 1,70 olarak gerçekleşmiştir (Tablo 3.1.2). Bu gelişmede, 2009 yılı içinde gerçekleştirilen geçici vergi ayarlamalarının oluşturduğu bazın ortadan kalkması etkili olmuştur. Nitekim, son çeyrekte mevsimsel etkilerden arındırılmış temel mal fiyatları belirgin bir değişim göstermemiştir (Grafik 3.1.9). Bu dönemde dayanıklı tüketim malları fiyatları azalış eğilimi sergilemiş, bu kalem dışında kalan mallarda da fiyatların ılımlı seyretmesiyle temel mal enflasyonu tarihsel olarak düşük düzeylerini korumuştur (Grafik 3.1.10).

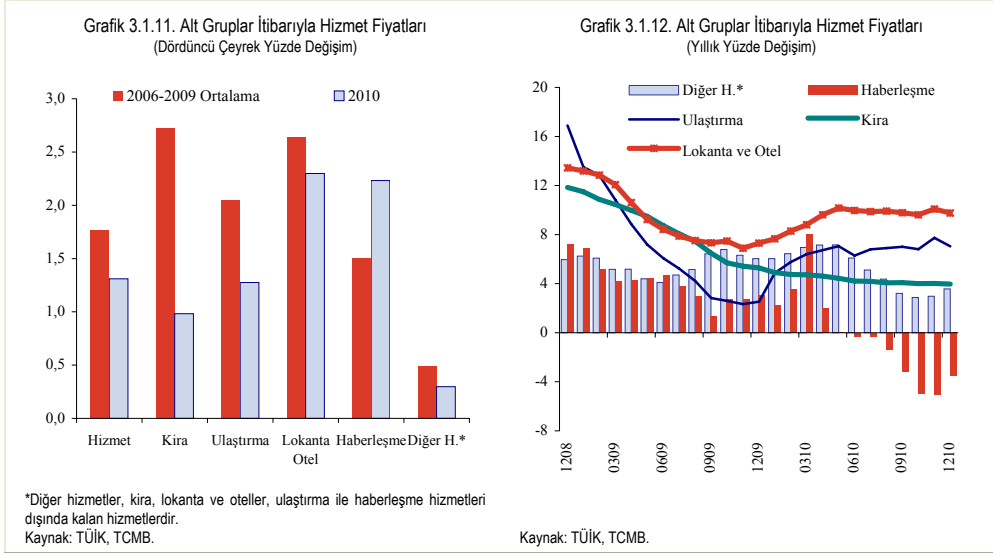
Tablo 3.1.2. Temel Mal Fiyatları
(Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

	2009		2010				Yıllık
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	
Temel Mallar	4,08	2,56	-3,27	6,16	-3,45	2,59	1,70
Giyim ve Ayakkabı	10,27	3,39	-12,62	23,73	-11,90	9,94	4,72
Dayanıklı Mallar (Altın Fiyatları Hariç)	3,25	1,22	1,32	0,36	-0,34	-1,06	0,26
Mobilya	7,86	-2,51	1,41	3,76	1,77	-1,06	5,94
Elektrikli ve Elektriksiz Aletler	-1,11	-4,47	-0,16	-1,01	-0,85	-0,23	-2,23
Otomobil	4,72	6,49	2,17	-0,11	-0,61	-1,67	-0,26
Diğer Dayanıklı Mallar	0,41	2,79	0,56	2,17	-1,81	0,90	1,79
Diğer	0,17	3,40	-0,95	0,11	0,58	1,18	0,91

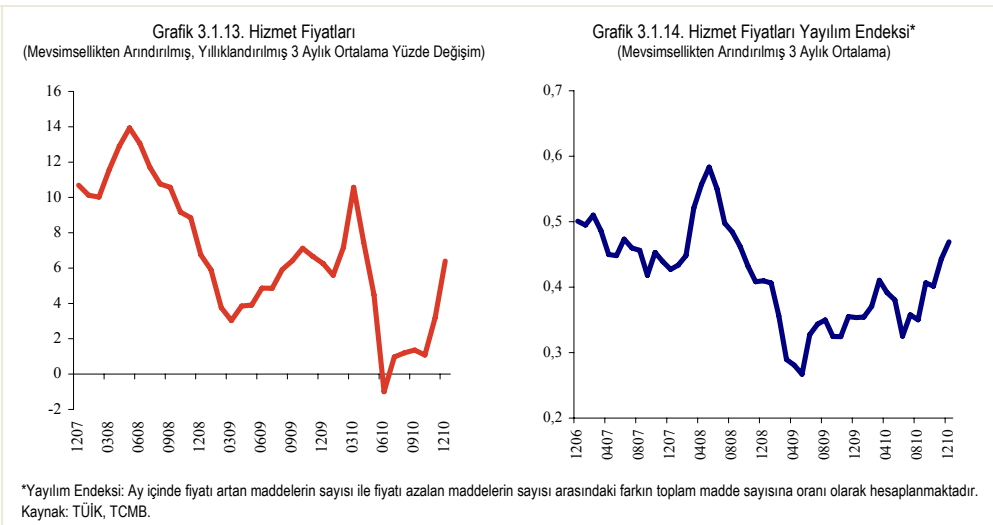
Kaynak: TÜİK, TCMB.

Hizmet fiyatları yılın son çeyreğinde yüzde 1,31 oranında artarken, grup yıllık enflasyonu üçüncü çeyreğe kıyasla değişmeyerek yüzde 4,24 olmuştur (Tablo 3.1.1). Böylelikle, hizmet enflasyonu endeks tarihinin en düşük seviyelerinde seyretmeye devam etmiştir. Yılın dördüncü çeyreği, cep telefonu görüşme ücretlerindeki artışa bağlı olarak yükselen haberleşme hizmetleri dışında hizmet grubu genelinde fiyat artışlarının tarihsel ortalamalara kıyasla

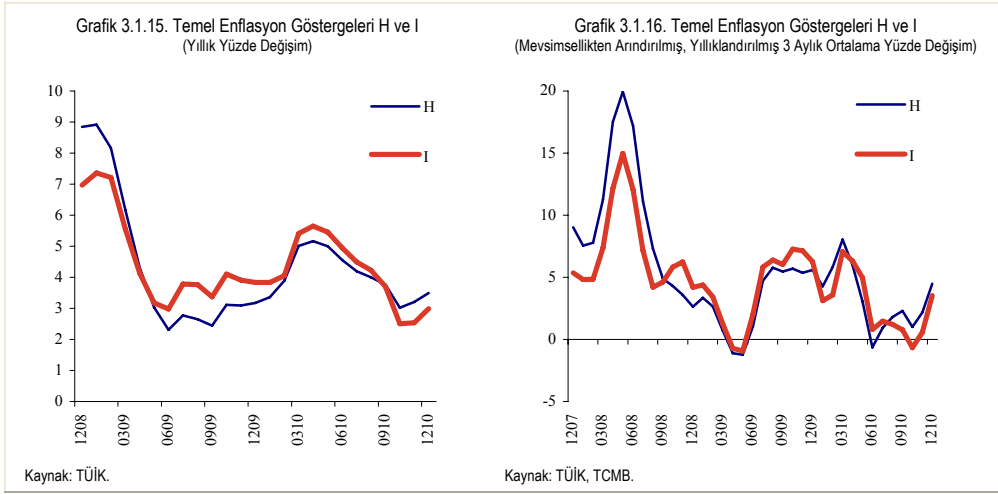
daha düşük seyrettiği bir dönem olmuştur (Grafik 3.1.11). Kira yıllık enflasyonu azalış eğilimini yavaşlayarak da olsa sürdürmüş ve endeks tarihindeki en düşük seviye olan yüzde 3,96'ya gerilemiştir.

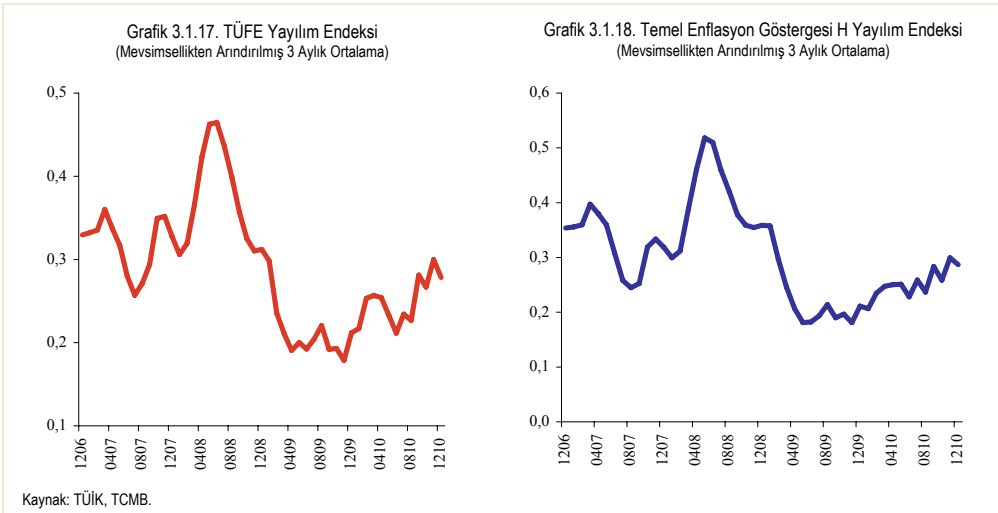
Yılın son çeyreğinde hizmet grubunun alt kalemlerinin genelinde yıllık enflasyonların sabit kalmasına rağmen, mevsimsel etkilerden arındırılmış veriler bu çeyrekte grup fiyatlarında yukarı yönlü bir harekete işaret etmektedir (Grafik 3.1.13). Grup genelinde fiyatı artan ve azalan maddelerin oranları üzerinden hesaplanan yayılım endeksi de bu bulguyu desteklemektedir (Grafik 3.1.14). Önümüzdeki dönemde hizmet grubu yıllık enflasyonunun sınırlı da olsa yukarı yönlü bir eğilim sergileyeceği tahmin edilmektedir.

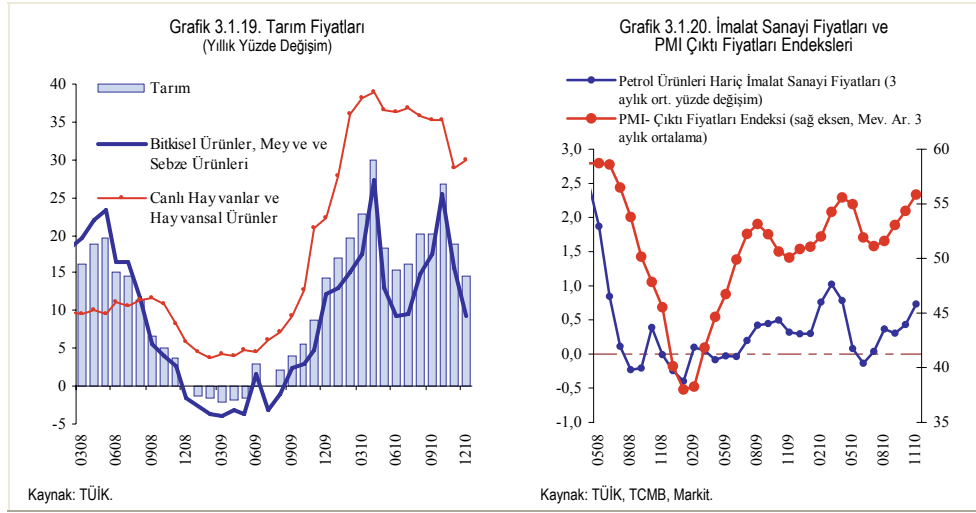
Yılın son çeyreğinde temel enflasyon göstergelerinin yıllık artış oranı önceki çeyreğe kıyasla gerilemiştir (Grafik 3.1.15). 2009 yılında dayanıklı tüketim mallarında uygulanan geçici vergi ayarlamalarının oluşturduğu baz etkisi Ekim ayında göstergelerin yıllık artış oranlarını düşürücü yönde etkide bulunmuştur. Yılın son iki ayında ise göstergelerde sınırlı oranda yükseliş gözlenmiştir. Temel enflasyon göstergelerinin mevsimsellikten arındırılmış aylık değişimlerinin üç aylık ortalamaları son dönemde artış eğilimi gösterse de seviye olarak orta vadeli hedeflerle uyumlu görünümünü sürdürmüştür (Grafik 3.1.16). TCMB bünyesinde alternatif yöntemlerle hesaplanan farklı çekirdek enflasyon göstergeleri de benzer bir ana eğilime işaret etmektedir (Kutu 3.2).

Yayımlı endekslerinin mevsimsellikten arındırılmış verileri de son çeyrekte genelde yukarı yönlü bir eğilim izlemiş ve yıl sonu itibarıyla tarihsel ortalamalar düzeyine ulaşmıştır (Grafik 3.1.17 ve Grafik 3.1.18).

Üretici fiyatları bu dönemde imalat sanayi fiyat gelişmelerine bağlı olarak son iki çeyreğe kıyasla daha yüksek bir oranda artmıştır (Tablo 3.1.3). Tarım fiyatları nispeten olumlu bir görünüm çizerken, meyve ve sebze üretici fiyatları bu gelişmede belirleyici olmuştur. Öte yandan, tarımsal emtia fiyat gelişmelerine paralel olarak buğday, arpa, ayçiçeği ve pamuk gibi imalat sanayine girdi teşkil eden ürünlerdeki fiyat artışları sürmüştür.

Son çeyrekte imalat sanayi fiyatları ithalat fiyatlarında kaydedilen yükselişlerin etkisiyle yüzde 2,86 oranda artmıştır (Grafik 3.1.20). Bunun yanında, Türk lirasının yakın dönemde değer kaybetmesinin de imalat sanayi fiyatları üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Emtia fiyatlarının etkileri bilhassa petrol ürünleri ve ana metal sanayi imalatı fiyatları üzerinde hissedilmiştir. Uluslararası pamuk fiyatındaki yukarı yönlü eğilimle tekstil ve giyim eşyası imalatı fiyat artışları da bir miktar hızlanmıştır. Özetle, yılın son çeyreğinde enflasyon üzerinde imalat sanayi fiyatları kaynaklı maliyet baskılarının arttığı gözlenmiştir.

Tablo 3.1.3. ÜFE ve Alt Kalemler (Üç Aylık ve Yıllık Yüzde Değişim)

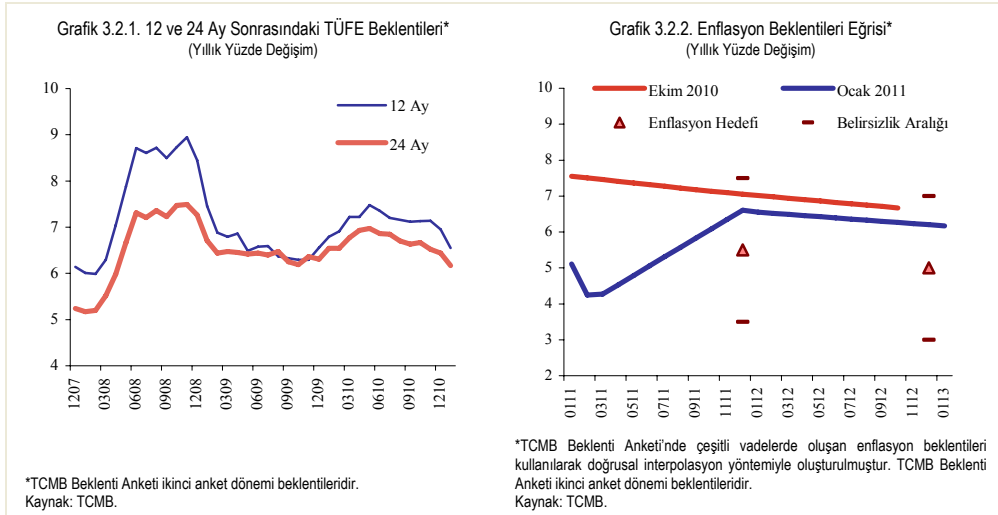
	2009		2010				Yıllık
	IV	Yıllık	I	II	III	IV	
ÜFE	2,25	5,93	4,24	0,67	1,51	2,21	8,87
Tarım	5,25	14,22	9,66	2,41	1,71	0,26	14,52
Bitkisel, Meyve ve Sebze Ürünleri	4,20	12,17	7,55	2,03	2,78	-3,17	9,20
Canlı Hayvanlar ve Hayvansal Ürünler	12,77	22,22	12,63	0,29	6,23	8,21	29,85
Sanayi	1,56	4,14	3,12	0,29	1,46	2,64	7,70
Madencilik	2,08	10,58	0,99	1,27	3,75	0,95	7,11
İmalat	1,52	5,20	2,54	0,10	0,99	2,86	6,62
Petrol Ürünleri Hariç İmalat	0,96	2,45	2,28	0,24	1,09	2,20	5,92
Petrol ve Ana Metal Ürünleri Hariç İmalat	0,95	2,28	1,16	0,14	0,72	1,90	3,98
Elektrik, Gaz ve Su	1,80	-10,50	9,67	1,66	5,07	1,32	18,68

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Bu gelişmeler çerçevesinde, yılın ilk çeyreğinde enflasyonun düşmeye devam edeceği, temel enflasyon göstergelerinin ise sınırlı yükselişler sergilemekle birlikte orta vadeli hedeflerle uyumlu düzeylerde kalmaya devam edeceği tahmin edilmektedir.

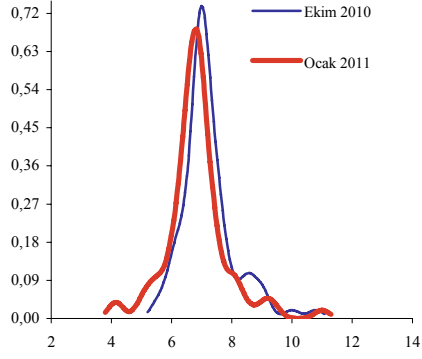
3.2. Beklentiler

2010 yılının üçüncü çeyreğinde yatay seyreden orta vadeli enflasyon beklentileri, son çeyrekte tüketici enflasyonunun beklenenden daha hızlı gerilemesinin de etkisiyle belirgin bir düşüş kaydetmiştir (Grafik 3.2.1). Yakın dönem enflasyon beklentileri bir önceki çeyreğe kıyasla yüksek bir oranda gerilerken, vade uzadıkça beklentilerdeki azalış daha sınırlı olmuştur (Grafik 3.2.2). Mevcut durumda, enflasyon beklentileri 2011 ve 2012 yıl sonları için belirlenen yüzde 5,5 ve yüzde 5 düzeyindeki hedeflerin ima ettiği değerlerin yaklaşık 1 puan üzerinde seyretmektedir.

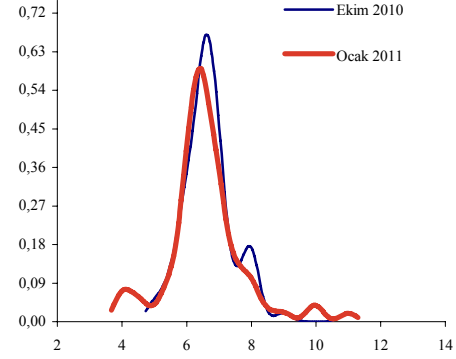

Bu dönemde, katılımcıların gelecek 12 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyumda Ekim ayına kıyasla belirgin bir değişim gözlenmezken, 24 aylık enflasyon beklentileri arasındaki uyum bir miktar azalmıştır (Grafik 3.2.3 ve Grafik 3.2.4).

Grafik 3.2.3. Gelecek 12 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Dağılımı*

Grafik 3.2.4. Gelecek 24 Aylık Enflasyon Beklentilerinin Dağılımı*

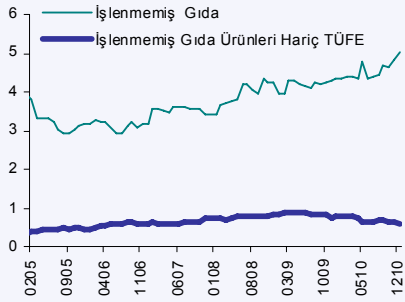

*Yatay eksen enflasyon değerlerini, dikey eksen Kernel tahminini ifade etmektedir. TCMB Beklenti Anketi ikinci anket dönemi beklentileridir.
Kaynak: TCMB.

Kutu
3.1

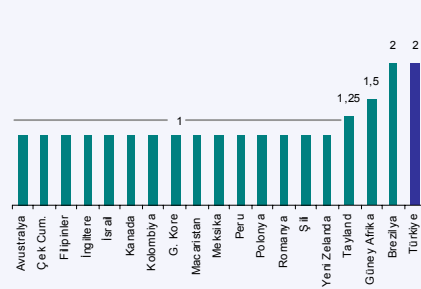
İşlenmemiş Gıda Fiyatlarında Oynaklığın Nedenleri

Ülkemizde gıda fiyatlarındaki gelişmeler incelendiğinde, işlenmemiş gıda ürünleri fiyatlarının yüksek bir oynaklık sergilediği ve bu oynaklığın son yıllarda arttığı gözlenmektedir (Grafik 1). Ayrıca, bulgular bu oynaklığın diğer ülkelere kıyasla da belirgin bir ölçüde yüksek olduğuna işaret etmektedir (Öğünç, 2010). Söz konusu malların tüketici fiyat endeksinde önemli bir paya sahip olduğu dikkate alındığında, işlenmemiş gıda fiyatlarının seyri tüketici enflasyonunun analiz ve tahmininde önemli bir belirsizlik unsuru oluşturmakta, beklenti yönetimini zorlaştırmaktadır. Söz konusu oynaklığın bu yüksek seyri Türkiye'de enflasyon hedefi için saptanan belirsizlik aralığının enflasyon hedeflemesi rejimi uygulayan bir çok ülkeye kıyasla daha yüksek olmasında da etkili olmaktadır (Grafik 2). Orta vadede fiyat istikrarının tesisi açısından işlenmemiş gıda ürünlerindeki oynaklığın sebeplerinin ortaya koyulması önem arz etmekte, bu çerçevede bu kutuda fiyatların oynaklığına etki eden unsurlar üzerinde durulmaktadır.

Grafik 1. Oynaklıkta Zaman İçinde Değişim
(Aylık Enflasyonun 24 Aylık Hareketli Standart Sapması)

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Grafik 2. Enflasyon Hedeflemesi Yapan Seçilmiş Ülkeler İçin Belirsizlik Aralıkları (Belirsizlik Aralığı Orta Noktası/Enflasyon Hedefine Göre ± Yüzde Puan)

Kaynak: TCMB, ilgili ülkelerin merkez bankaları.

Ülkemizde işlenmemiş gıda fiyatlarındaki oynaklığın görece yüksek olmasının nedenlerini iki başlıkta incelemek mümkündür. Bunlardan ilki fiyat endekslerinin hesaplanma yöntemine ilişkin hususlar, ikincisi ise fiyatların oluşumuna etki eden yapısal nedenlerdir. Analizlerde oynaklık, çoğunlukla taze meyve ve sebze ürünleri özelinde ele alınmaktadır. Bunun temel nedeni, bu malların işlenmemiş gıda fiyatları içerisinde en fazla oynaklık sergileyen ve aynı zamanda tüketim sepeti içinde payı yüksek olan ürünler olmasıdır.

Ölçüm Yöntemleri:

Atuk ve Sevinç (2010) birinci gruba yönelik olarak yaptıkları çalışmada, taze meyve ve sebze fiyatlarının tüketici fiyat endeksine dahil edilmesinde ülkemizde ve diğer ülkelerde kullanılan yöntemler (mevsimsel ürünlerin fiyat endekslerinde ele alınış biçimi) arasında farklılıklar bulunduğunu, bu durumun fiyatlardaki oynaklığı etkileyebildiğini tespit etmiştir.

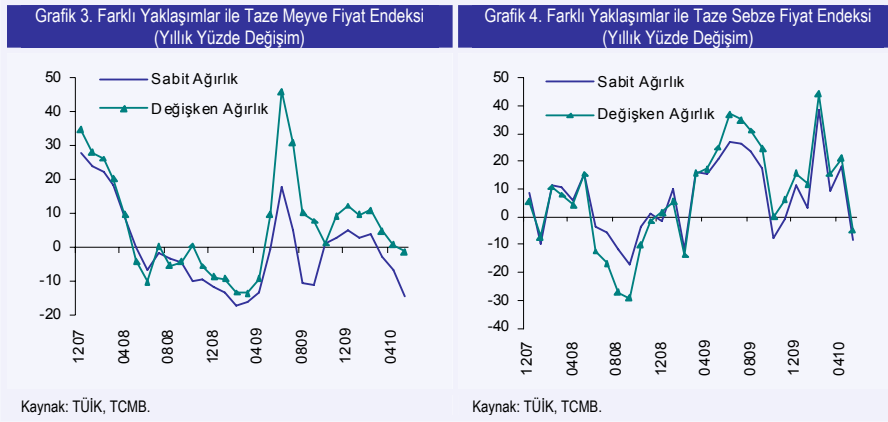
Türkiye'de işlenmemiş gıda fiyatlarındaki oynaklığın temel belirleyicisi taze meyve ve sebze ürünleridir. Birçok taze meyve ve sebze ürününün de içinde bulunduğu ve hanehalkının tüketim sepetinde yılın sadece belirli dönemlerinde yer alan ürünler literatürde güçlü mevsimsellik gösteren ürünler olarak adlandırılmaktadır. Bu ürün fiyatlarının yüksek mevsimsellik göstermesi, aylık hesaplanan TÜFE'de söz konusu ürünlerin endekse dahil edilmesinde farklı fiyat ve ağırlık yöntemlerinin kullanımını beraberinde getirmektedir. Fiyatlar için, aşırı fiyat hareketlerinin dışlandığı veya hareketli ortalamaların kullanıldığı yöntemler söz konusuysen, ağırlıklar için değişken ve sabit ağırlık sistemi olarak iki temel yaklaşım bulunmaktadır. Güçlü mevsimsellik gösteren ürünlerin TÜFE hesaplamalarında nasıl ele alınacağına ilişkin farklı yaklaşımlar önerilebilmekle birlikte, her zaman ve her ülke için ideal olarak nitelendirilebilecek bir yöntem bulunmamaktadır. Ülkeler için doğru yaklaşımın, fiyatların davranış özelliklerine, dolayısıyla verinin yapısına göre değişebildiği belirtilmelidir. Bu kutuda söz konusu ürün grubu fiyatlarının ele alınışında sadece ağırlık yöntemine odaklanılmakta, yaygın olarak kullanılan değişken ve sabit ağırlık yaklaşımları karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir.

Değişken ağırlık sistemi Türkiye'de mevcut TÜFE hesaplamalarında kullanılan ağırlık yaklaşımıdır. Buna göre, taze meyve ve sebze ürünlerinin TÜFE içerisindeki ağırlıkları, Hanehalkı Bütçe Anketi (HBA) verilerine göre bireylerin belirli ay içerisindeki tüketim kalıplarını yansıtacak şekilde her ay farklılık göstermektedir. Örneğin, bir yaz meyvesi olan kayısının TÜFE içerisindeki ağırlığı Haziran-Temmuz ayları arasında yüksek değerler alırken, bu aylar dışında kalan on ay boyunca sıfır olarak alınmakta ve bu ürün endeks hesaplamalarına dâhil edilmemektedir.

Sabit ağırlık sisteminde ise tüm ürünlerde her ay için sabit, ortalama ağırlıklar kullanılmaktadır. Daha önce verilen örneğe göre, sabit ağırlık sisteminde kayısı, yılın tüm aylarında değişmeyen bir ağırlıkla endeks hesaplamalarına katılmaktadır. Bu yaklaşımda, ürünlerin fiyatlarının temin edilemediği dönemlerde, (kayısı örneğinde Haziran-Temmuz dönemi dışında kalan aylarda) olası fiyat verisi türetilerek endeks hesaplanmaktadır.

Değişken ağırlık yaklaşımı ile hesaplanan taze meyve ve sebze endeksleri ile tarafımızca sabit ağırlık yaklaşımı kullanılarak hesaplanan taze meyve ve sebze endeksleri aşağıda sunulmaktadır (Grafik 3, Grafik 4). Buna göre, iki yaklaşımın özellikle meyve endeksinde oldukça farklılaştığı gözlenmektedir.

İncelenen 2008-2010 döneminde iki yaklaşımın grup aylık enflasyonlarındaki oynaklık açısından farklılaştığı görülmektedir. İncelenen dönem verisinde yıllar itibarıyla taze sebze grubunda belirgin bir farklılaşma gözlenmezken, meyve grubunda oynaklığın sabit ağırlık yaklaşımında belirgin olarak daha düşük olduğu bulunmuştur (Tablo 1).

Tablo 1. Ortalama Aylık Enflasyon Oynaklığı (Standart Sapma)

	Taze Meyve		Taze Sebze	
	Sabit Ağırlık	Değişken Ağırlık	Sabit Ağırlık	Değişken Ağırlık
2008	6,21	8,79	16,22	18,39
2009	10,94	13,08	13,57	13,57
2010*	3,55	9,59	24,30	22,36
Tüm Örneklem	8,14	10,70	16,14	16,67

* 2010 yılı için hesaplamalar ilk beş ayı kapsamaktadır.

Bulgular incelenen dönemde, sabit ağırlık sisteminde, işlenmemiş gıda fiyatlarındaki oynaklığın ağırlık yapısından kaynaklanan kısmının kontrol edilebildiğine, böylelikle gıda fiyatlarının ölçülen oynaklığının azaldığına işaret etmektedir. Bu çerçevede, gerek yukarıda tartışılan farklı ağırlık yöntemleri gerekse fiyatların endekslere farklı şekilde dahil edilmesine dayalı ülke örnekleri, TÜFE içinde yer alan işlenmemiş gıda fiyatlarının ölçüm yöntemlerinin daha detaylı incelenmesinin faydalı olabileceğini ortaya koymaktadır.

Yapısal Nedenler:

Orman ve diğerleri (2010) sektördeki farklı kesimlerden uzman kişilerle gerçekleştirdikleri görüşmelerden yola çıkarak, işlenmemiş gıda fiyatlarında oynaklığa etki eden yapısal faktörleri incelemiştir. Çalışmada ortaya çıkan görüşleri şu başlıklar altında sunmak mümkündür:

Üretimin İklim Koşullarına Bağımlılığının Yüksek Olması: Yapılan görüşmelerde, işlenmemiş gıda ürünlerine yönelik talebin fiyat ve gelir esnekliklerinin düşük olması nedeniyle, bu malların fiyatlarında meydana gelecek değişimin büyük ölçüde arz koşulları tarafından belirlendiği ifade edilmiştir. Uzmanlara göre, ortalama gelir düzeyinin görece düşük olması, çiftçilerin ortalama eğitim düzeyinin sınırlı olması, küçük ölçekli üretim, sulama vb. altyapı yatırımlarının yetersizliği ve modern üretim tekniklerinin yeterli olmaması gibi nedenlerle, üreticiler iklim koşullarının üretim miktarı ve kalitesi üzerine etkisini sınırlandırmada yetersiz kalmakta ve sonuçta arz düzeyinde önemli dalgalanmalar yaşanabilmektedir.

Bilgi Altyapısının Yetersizliği: Daha çok geleneksel aile işletmelerinin baskın olduğu tarımsal üretimde hangi ürünün ekileceğine yönelik kararlar çoğu kez cari yıldaki fiyatlara bakılarak alınmaktadır. Bu şekilde verilen üretim kararları takip eden yılda ürünün fiyatında önemli bir azalışı, ekimden vazgeçilen ürünün fiyatında ise önemli bir yükselişi gündeme getirebilmektedir. Diğer taraftan, sektörde kayıt dışılığın büyük boyutta olması ve üreticilerin kurumsallaşamaması ürün borsalarının gelişimini ve üretim planlaması yapılmasını sınırlandırmaktadır. Üretime yönelik veri kalitesinin zayıflığı da fiyatların sağlıklı bir biçimde öngörülebilmesini engellemektedir.

Piyasa Yapısı: Gelişmiş ülkelerin aksine, ülkemizde üretici örgütlenmesi oldukça zayıftır. Buna karşın, nihai aşamadaki satıcıların ve aracılardan daha güçlü bir konuma sahip olduğu ifade edilmektedir. Örgütsüz olmaları nedeniyle üreticiler fiyatların belirli bir düzeyde istikrar kazanmasında rol oynayamamakta, fiyatların gelişimini kimi zaman spekülasyon davranışları sergileyebilen aracılardan veya alıcı firmalardan yönlendirmektedir. Gelişmiş ülkelerde 1-2 olan aracı sayısı ülkemizde bazı mallarda 5-6 dolayına kadar yükselmekte, her bir aracı grubunun sergilemiş olduğu tepki fiyatlardaki oynaklığı artırabilmektedir.

Kamu Destek/Teşvik Sistemindeki İstikrarsızlık: Birçok ülkede kamu tarafından sektöre sağlanan destek/teşvik sistemi 5-7 yıla uzanan bir dönemi kapsamına rağmen, ülkemizde bir yandan söz konusu sistemler sık sık değişikliğe uğramakta, diğer yandan destek ve teşviğe yönelik önlemler üreticiler tarafından üretim kararı alındıktan sonra veya kısa bir süre önce açıklanmaktadır. Bu durum, sektörde fiyatların olası seyrine yönelik beklentilerin sağlıklı bir şekilde oluşmasını engellemektedir.

Tarımsal Üretimin Belirli Bölgelerde Yoğunlaşması: Tarımsal üretim ağırlıklı olarak az sayıda merkezde/bölgede yoğunlaşmış olarak yapılmaktadır. Bu durum, bazı ürünlerde üretim sezonunun kısa olmasına neden olmakta, kısa üretim sezonları ise ani fiyat hareketlerine sebep olabilmektedir.

Dış Talepteki Dalgalanmalar: Tarım sektörünün ihracat kanalıyla dış piyasalara artan entegrasyonu yurt dışı talepteki gelişmelerin de fiyatlar üzerinde etkili olmasına yol açmaktadır. Dış talepteki oynaklığın perakende zincirlerindeki bazı sebze ve meyvelerin fiyatlarındaki gelişimi etkilediği belirtilmektedir. Kalite ve ürün standartlarındaki yetersizliğin (zirai ilaç kalıntısı vb.) ise dış talepteki oynaklığın temel nedeni olduğu öne sürülmektedir.

İhraç Mallarının Fiyat Yapısı: İşlenmemiş gıdalarda ihracatın ithalatçı (özellikle AB ülkeleri) ülkeler tarafından belirlenmiş fiyat listelerine göre yapıldığı belirtilmiştir. Bu listeler çeşitli kısıtlar altında aylık bazda değiştirilmektedir. Bir yandan döviz kurundaki gelişmeler, diğer yandan fiyat listelerinin değişmesi ihracat fiyatlarında oynaklığa yol açmakta, bu ise fiyatı ihraç ürünleri baz alınarak belirlenen yurt içi sebze ve meyve fiyatlarına yansıyabilmektedir.

Tüketim Kalıbı: Ülkemizde bireylerin gıda tüketimi içinde yaş sebze ve meyve tüketimi öne çıkmaktadır. Kutulanmış, kurutulmuş veya dondurulmuş sebze-meyve talebinin sınırlı olması nedeniyle, arz miktarındaki gelişmeler ülkemizde daha büyük boyutta fiyat hareketlerine neden olabilmektedir.

Sonuç olarak, gerek ölçüm yöntemine gerekse yapısal sorunlara yönelik olarak kamu ve özel sektör kuruluşlarınca detaylı çalışmalar yapılması ve elde edilecek sonuçlar paralelinde ayrıntılı politikalar geliştirilmesi işlenmemiş gıda fiyatlarının orta-uzun vadede daha istikrarlı bir seyir izlemesi açısından önem taşımaktadır.

Kaynakça:

Atuk, O. ve O. Sevinç (2010), "Mevsimsel Ürünlerin Tüketici Fiyatları Endeksinde Ele Alınmasında Sabit ve Değişken Ağırlık Sistemi Yaklaşımı: Türkiye Taze Meyve-Sebze Fiyatları Üzerine Bir Uygulama", TCMB Ekonomi Notları No:10/15.

Orman, C., Öğünç, F., Saygılı, Ş. ve G. Yılmaz (2010), "İşlenmemiş Gıda Fiyatlarında Oynaklığa Yol Açan Yapısal Faktörler", TCMB Ekonomi Notları No:10/16.

Öğünç, F. (2010), "Türkiye'de İşlenmemiş Gıda Enflasyonunda Oynaklık: Durum Tespiti", TCMB Ekonomi Notları No: 10/05.

Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE) enflasyonu hanehalkının tüketim sepeti kapsamındaki tüm ürünlerin fiyatlarındaki değişimleri yansıtmaktadır. Tüketim sepeti ise fiyat endeksi birbirinden farklı fiyatlandırma davranışı gösteren mal ve hizmet kalemlerinden oluşmaktadır. Söz konusu fiyatlandırma davranışları çerçevesinde, mal ve hizmetlerin fiyat değişim sıklığı, zamanlaması ve büyüklüğü farklılaşmaktadır. Dolayısıyla bazı mal ve hizmetlerin fiyatları aşırı oynaklık gösterebilmekte ya da geçici şoklara maruz kalabilmektedir. Bu tarz fiyat değişimleri kendi başlarına anlamlı ve belirgin olup TÜFE üzerinde etkili olsa da, tüketici fiyatlarının genel eğilimi hakkında sınırlı bilgi içerebilmektedir.

Para politikası oluşturulurken orta vadeli bir görünüm esas alınmakta, dolayısıyla enflasyonun geçici şoklardan ve dalgalanmalardan etkilenmeyen ana eğiliminin takip edilebilmesi önem arz etmektedir. Bu çerçevede, enflasyon dinamiklerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve değerlendirilmesi için genel tüketici enflasyonunun yanı sıra, enflasyonun ana eğilimi hakkında bilgi içeren çekirdek göstergeler de yakından takip edilmektedir.

Türetilen çekirdek enflasyon göstergelerinin belirli özelliklere sahip olması beklenmektedir. Bu çerçevede ampirik olarak çekirdek enflasyon göstergelerinin genel tüketici enflasyonuna kıyasla daha az oynak olup, enflasyonun ana eğilimini tahmin etme gücünün daha yüksek olması beklenir. Pratik olarak ise, çekirdek enflasyon göstergesinin genel tüketici enflasyonu ile eşanlı olarak türetilmesi, kolayca hesaplanabilmesi ve kamuoyu tarafından da kolay anlaşılır olması önemlidir.

Çekirdek enflasyon göstergeleri farklı yöntemlerle hesaplanabilmektedir. Temel olarak bu yöntemler endeksten dışlama yöntemleri, fiyat değişimlerinin dağılımına dayanan istatistikî yöntemler ve modele dayalı yöntemler olarak sınıflandırılabilir. İlk sınıfta belirli mal ve hizmetleri sürekli olarak fiyat endeksinin kapsamı dışında bırakan "sürekli dışlama" yöntemleri yer alır. Bu yöntem belirli şoklara maruz kalan ürünleri ya da fiyat değişimleri büyük ölçüde para politikasına dışsal olan ürünleri dışlamaktadır. Sürekli dışlama yönteminin en temel avantajı dışlanan kalemlerin önceden belirlenmiş ve zaman içinde değişmiyor olması ile iletişiminin kolaylığıdır. Bu yöntemin dezavantajı ise yalnızca belirli şoklar ile oynaklık unsurlarını dışlaması ve statik yapısı gereğiyle enflasyon eğilimine ilişkin bazı önemli sinyalleri de dışlama olasılığıdır.

İkinci gruptaki yöntemler TÜFE'yi oluşturan kalemlerin fiyat değişimlerinin dağılımından yola çıkan istatistikî yöntemlerdir. Bu yöntemler genel olarak, ortalama fiyat değişiminin belirli bir standart sapmasının dışında kalan kalemleri o dönem için endeksten dışlamaya ya da normal olmayan dönemlik fiyat değişimleri dağılımını budayarak normal dağılıma yaklaştırmaya dayanır. Dönemlik fiyat değişimlerinin dağılımı bilgisini kullanarak türetilen yöntemlerin en önemli avantajı dinamik bir yapıya sahip olmaları, endekste yer alan mal ve hizmetlerin yalnızca gerekli olduğu dönemlerde dışlanmasıdır. Bu göstergelerin dezavantajı ise içeriğinin her dönem değişebilmesi sebebiyle dönemler arası karşılaştırmanın güçlüğü ve fiyatların politika yapımı açısından anlamlı olan "yapışkanlık" ve "süreçgenlik" özelliklerini de dışlama olasılığıdır.

Çekirdek enflasyon göstergeleri üretiminde üçüncü temel grupta ise modele dayalı yöntemler yer almaktadır. Teorik ve ampirik çekirdek enflasyon yaklaşımlarını takip ederek enflasyonun kalıcı ile geçici kısmını ayırtmaya çalışan bu modellerin (örneğin yapısal vektör otoregresyon modelleri, dinamik faktör modelleri) avantajı yapısal yolla enflasyonun ana eğilimini ölçmeleri, sıra dışı şoklar ve verideki gürültüyü ayırıştırarak genel eğilimi ortaya çıkarabilmeleridir. Bu yöntemlerin dezavantajı ise yeni veri geldikçe türetilen çekirdek enflasyon göstergelerinin geçmişe dönük revizyona maruz kalması ve modelden elde edilen bu göstergelerin gözlenebilir bir veri olmaması sebebiyle anlatımının kolay olmamasıdır.

Çeşitli yöntemlerle türetilen göstergelerin kabul görebilmesi için belirli kriterleri sağlamaları gerekmektedir. Bu çerçevede genel olarak göz önünde bulundurulmuş kriterler çekirdek enflasyonun uzun vadede ortalamada tüketici enflasyonundan sapmaması, tüketici enflasyonundan daha düşük oynaklığa sahip olması, tüketici enflasyonunun ana eğilimini iyi takip edebilmesi ve tüketici enflasyonunu tahmin edebilme yeteneğidir.

Türkiye için sürekli dışlama yöntemine dayanan çekirdek göstergeler Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından Özel Kapsamlı TÜFE Göstergeleri (ÖKTG) adıyla yayınlanmaktadır. TCMB bünyesinde ise bunlara ek olarak yukarıda bahsedilen yöntemler kullanılarak farklı çekirdek enflasyon göstergeleri hesaplanıp takip edilmektedir.¹

¹ TCMB bünyesinde hesaplanan ve çalışmada yer alan alternatif çekirdek göstergeler Tekatlı (2010), Atuk ve Özmen (2009a) ve Atuk ve Özmen (2009b) çalışmalarında yayınlanmıştır.

Atuk ve Özmen (2009a), çalışmalarında istatistiki yöntemler kullanarak farklı çekirdek enflasyon göstergeleri türetmiştir. Bu göstergeler, oynaklık gösteren kalemlerin dönemsel dışlanması ile elde edilen göstergeler² (V_1, V_1,5, V_2, V_2,5), optimal budanmış ortalama enflasyon³ (TRIM) ve ağırlıklı medyan enflasyon⁴ (WM) göstergeleridir. Bu çalışmada söz konusu göstergeler ile ÖKTG serilerinin görece performansları detaylı olarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda V_1, V_2, TRIM ve WM göstergeleri söz konusu kriterlere göre performansları öne çıkan göstergeler olmuştur. Buna ek olarak Atuk ve Özmen (2009b) budanmış ortalama enflasyon göstergesinin belirgin mevsimsellik gösteren serilerde görece bilgi değerinin kısıtlı olabileceğini belirtmiş ve mevsimsellikten arındırılmış veriler kullanarak yeni bir tip budanmış ortalama enflasyon göstergesi (SATRIM) ortaya koymuşlardır. Türetilen bu göstergenin de oynaklık ve yönelimi yakalama performansının TRIM göstergesine kıyasla daha başarılı olduğu bulunmuştur.

Bir diğer çalışmada ise Tekatlı (2010) modele dayalı yöntemler sınıfında yer alan dinamik faktör modeli ile alternatif bir çekirdek enflasyon göstergesi türetmiştir (Fcore). Bu gösterge TÜFE kapsamındaki on iki ana harcama grubunun verilerini kullanarak aylık fiyat değişimlerini çekirdek enflasyon ve görece fiyat değişimleri olarak ayırtmaktadır. Çalışmada, Fcore göstergesinin birçok kriterle göre H ve I göstergesine kıyasla daha başarılı sonuç verdiği gösterilmektedir.

Atuk, Özmen ve Tekatlı (2011), kamuoyu tarafından takip edilen ve TCMB'nin yayınlarında sıklıkla atıfta bulunduğu dışlama yöntemine dayalı H ve I serilerinin bir çekirdek enflasyon göstergesi için gerekli olan temel kriterleri sağladığını göstermektedir. Bununla birlikte, SATRIM ve Fcore göstergelerinin ele alınan teknik kriterleri sağlama konusundaki performanslarının görece olarak daha yüksek olduğu bulgulanmaktadır. Çalışmaya göre, özellikle SATRIM göstergesinin gelecek dönem enflasyonunu tahmin etme konusunda diğer göstergelere kıyasla öne çıktığı dikkat çekmektedir.

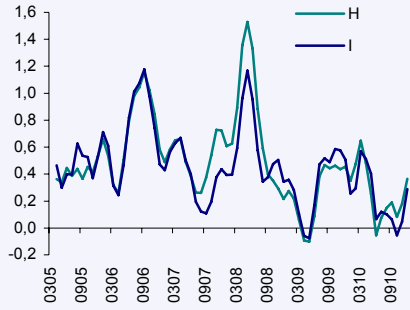
Bu bilgiler ışığında son dönemde H, I, SATRIM ve Fcore göstergelerinin seyri enflasyonun ana eğilimi hakkındaki değerlendirmelerde faydalı olacaktır. Göstergeler son dönemde enflasyonun yükseliş eğiliminde olduğuna, ancak ana eğilimin orta vadeli hedeflerle uyumlu bir seyir izlediğine işaret etmektedir.

² Her ay için, tüm kalemlerdeki aylık fiyat değişimlerinin ortalamasının 1, 1,5, 2 ve 2,5 standart sapma aralığının dışında kalan mal ve hizmetlerin o ay endeksten dışlanması ile hesaplanır.

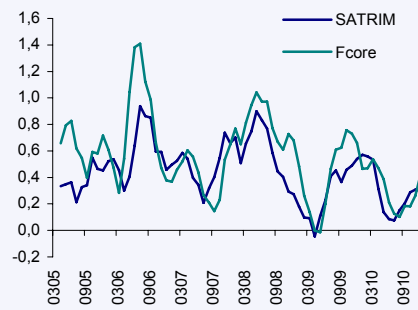
³ Her ay için fiyat değişimi dağılımının alt ve üst ucundan simetrik olarak yüzde 18'lik kısmının atılması ile hesaplanır.

⁴ Her ay için fiyat değişimi dağılımının ağırlıklı medyan değeridir.

Grafik 1. Temel Enflasyon Göstergeleri H ve I
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Ortalama Yüzde Değişim)

Grafik 2. Temel Enflasyon Göstergeleri SATRIM ve Fcore
(Mevsimsellikten Arındırılmış, 3 Aylık Ortalama Yüzde Değişim)

Kaynak: TÜİK, TCMB.

Tekrar vurgulanmalıdır ki, farklı metotlarla hesaplanan çekirdek enflasyon göstergeleri analiz zenginliğinin yanı sıra enflasyon eğiliminin daha sağlıklı bir şekilde takip edilebilmesinde faydalı olmaktadır. Zira, yapısı itibarıyla her gösterge farklı tipte şoklara tepki vermektedir. Dolayısıyla TCMB, herhangi bir göstergeyi yegane çekirdek enflasyon olarak nitelendirmekten ziyade, enflasyonun ana eğilimini daha net algılayabilmek açısından, birden çok çekirdek enflasyon göstergesini aynı anda takip etmekte ve farklı göstergelerden gelen bilgileri bir arada değerlendirmektedir.

Kaynakça:

Atuk, O. ve M. U. Özmen (2009a), "Design and Evaluation of Core Inflation Measures for Turkey", BIS IFC Working Papers No.3.

Atuk, O. ve M. U. Özmen (2009b), "A New Approach to Measuring Core Inflation for Turkey: SATRIM", İktisat İşletme ve Finans, Cilt 24, Sayı 285, 73-88.

Atuk, O., M. U. Özmen ve N. Tekatlı (2011), "Çekirdek Enflasyon Göstergelerinin Kullanımı Üzerine Bir Değerlendirme", TCMB Ekonomi Notları No:11/01.

Tekatlı, N. (2010), "A New Core Inflation Indicator for Turkey", Central Bank Review, Cilt 10, Sayı 2, 9-22.